

Nova obzorja filologije hrvatskoga glagolizma

(*Glagoljica i hrvatski glagolizam*, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskoga instituta, ur. Marija-Ana Dürriegl, Milan Mihaljević, Franjo Velčić, Zagreb – Krk, 2004.)

U zbornik skupljene opširnije verzije izlaganja s međunarodnoga znanstvenoga skupa *Glagoljica i hrvatski glagolizam*, održanoga 2. – 6. listopada 2002. u Zagrebu i na otoku Krku, višestruko su poticajne, a u određenome smislu i provokativne. Dakako, primarno su znanstveno poticajne jer nude hvalevrijedan opseg novih spoznaja i rezultate najnovijih istraživanja iz različitih sadržajnih skupina hrvatskoglagoljske filologije. Poticajne su i u kreativnome smislu jer otvaraju nove probleme i istraživačke teme, a i ohrabruju na usustavljanje i sumiranje rezultata dosadašnjih istraživačkih dosega hrvatskoga glagolizma, kako ne bismo i dalje bili u situaciji «da neprekidno pišemo ocjene u kojima će temeljne riječi biti ‘otprilike’, ‘vjerojatno’ ili u kojima ćemo preciznije ocjene uvijek iznova očekivati od budućih istraživanja», kako kaže S. Damjanović u svojem prilogu ovom zborniku.

Znanstveni je skup održan povodom 100. obljetnice osnutka Staroslavenske akademije u Krku i 50. obljetnice Staroslavenskoga instituta u Zagrebu, formalnoga i stvarnoga sljednika Akademije, a izlaganja 63 referenta iz 15 država svakako su odala dužnu počast tim institucijama, kao i zbornik sa skupa, koji je im-

presivan i svojim opsegom (736 stranica) i, kako smo već na početku istaknuli, sadržajem.

Sadržajno su članci objavljeni u zborniku raznoliki i daju sveobuhvatan uvid u glagolizam i perspektive njegova izučavanja: prezentiranjem ili aktualiziranjem djelatnosti Staroslavenske akademije i Staroslavenskoga instituta te člancima iz područja paleografije, tekstologije, književne povijesti, jezika, glagoljaškoga pjevanja te međukulturnih doticaja i prožimanja.

Zbornik otvara članak Radoslava Katičića, koji odaje počast Antunu Mahniću (1859.–1920.), krčkom biskupu i osnivaču Staroslavenske akademije u Krku, i Svetozaru Ritigu (1873.–1961.), župniku Sv. Marka u Zagrebu, koji je djelovanje krčke institucije obnovio u Zagrebu. U članku podsjeća i na vrijeme kada se na glagoljaštvo gledalo kao na nešto «izdvojeno i neuklopljeno u svoj kulturni okoliš, nešto što samo strši i prkosi», i ističe važnost promatranja i proučavanja glagolizma u suodnosu s drugim dijelovima starije hrvatske književnosti i sa svom književnošću na hrvatskome jeziku, kao i s latinskom književnošću i književnom kulturom na hrvatskom prostoru.

O biskupu Antunu Mahniću i njegovu «hvalevrijednu, smionu i znakovitu pothvatu» osnivanja Staroslavenske akademije na Krku detaljnije u svome članku obavještava Anton Bozanić, a Franjo Velčić daje vrijedan i detaljan popis i opis rukopisne ostavštine Staroslavenske akademije u Krku. Anica Nazor u svojem članku sumira pedesetogodišnju izdavačku djelatnost i istraživački rad Staroslavenskoga instituta, a upravo tim bogatim opusom Staroslavenski se institut

najjasnije otkriva kao središnja institucija svjetskoga ugleda za istraživanje hrvatskoga glagolizma i starocrkvenoslavenškoga jezika.

O pojedinačnim zaslužnicima i njihovim prinosima hrvatskoglagoljskoj filologiji, bilo opisujući i valorizirajući njihova životna postignuća ili samo jedan izdvojen dio njihove znanstvene djelatnosti, u svojim člancima govore: Josip Bratulić o Nikoli Žicu, Gorana Doliner o Josipu Vajsu, Johannes Reinhart o Biserki Grabar, Vida Lučić o Josipu Leonardu Tandariću, Slavko Kovačić o Filipu Franji Nakiću, Sergio Bonazza o Ivanu Feretiću, Zoe Hauptová o Josefu Dobrovskom i Svetlana O. Vjalova o Franji Račkom.

Tekstološki članci bave se uglavnom biblijskim, a manje apokrifnim tekstovima, homilijama i patrističkim tekstovima u hrvatskoglagoljskim rukopisima. Tako iz članka Ivana Bakmaza vrlo precizno možemo doznati u kojem su opsegu u pojedinim hrvatskoglagoljskim brevijarima prisutni biblijski tekstovi. Povijesni pregled istraživanja starozavjetnih tekstova iz hrvatskoglagoljskih spomenika od Šafařika i Berčića pa do kraja 20. st. dao je u svojem članku Václav Čermák. Vesna Badurina-Stipčević bavi se hrvatskoglagoljskim obradama biblijske *Knjige o Esteri*, a u članku su objavljeni tekstovi o Esteri iz *Oxfordskoga brevijara*, *Vatikanskoga misala* i *Petrisova zbornika*. Petko Petkov i Margaret Dimitrova iznose rezultate jukstapozicijskoga čitanja biblijske *Knjige o Danijelu* u hrvatskoglagoljskim rukopisima, a tekstovne razlike između hrvatskoglagoljskih prijepisa Apokalipse i njihovu klasifikaciju u svojem članku donosi Jagoda Jurić-Kappel. Christian Hannick izučava glagoljsku tradiciju kršćanske propo-

vjedne književnosti (patrističke tekstove) u *Novljanskom brevijaru*. *Djela apostola Ivana* u hrvatskoglagoljskoj književnosti srednjega vijeka temeljito je i pregledno opisala u svojem članku Ivanka Petrović. Petra Stankovska proučila je tehniku hrvatskoglagoljskoga prijevoda homilija u 17 hrvatskoglagoljskih brevijara 13.–15. stoljeća. Petar Bašić u svojem članku prati prisutnost franjevačkih svetaca 13.–15. stoljeća u hrvatskoglagoljskim kalendarima, te iznosi važne napomene o štovanju svetaca u kasnome srednjem vijeku. Giorgio Ziffer istražuje hrvatskoglagoljsku tradiciju *Nikodemova evanđelja*.

Tema vrijedne rasprave Milana Pauna i Matea Žagara su novopronađeni glagoljski epigrafi u Slavoniji. Članak Anatolija Turilova prema našem je mišljenju osobito zanimljiv jer važnost daje tekstološkom problemu atribucije rukopisa, tj. identifikacije pisara u hrvatskoglagoljskim knjigama, čemu do sada kod nas uglavnom nije posvećivana dužna pozornost. Francis J. Thomson bavi se utjecajem slavensko-latinskog (glagoljaškog) obreda na odluke Tridentskog sabora, a Leszek Moszyński u svojem članku nudi nov pogled na duhovnu baštinu krakovskoga glagolizma u srednjovjekovnoj Poljskoj. Ivan Kosić donosi vrlo koristan i pregledan popis (s kratkim opisom i signaturom) svih glagoljičnih rukopisa koji se čuvaju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Anica Vlašić-Anić u svojem prilogu informira o profiliranju i dosadašnjim rezultatima istraživanja tematskoga kompleksa «glagoljica u knjižnicama kapucinskih samostana» u Varaždinu, Zagrebu, Rijeci, Karlobagu i Škofjoj Loki, a istraživački je interes potaknut upravo zanimljivim autoričnim otkrićima. Margaret Dimitrova i Adelina Angusheva

prikazale su razmatranja o jeziku i tekstovnim vezama srednjovjekovnih slavenskih amuleta, a Marija-Ana Dürrigl proučava odjeke samostanske medicine u hrvatskoglagoljskim rukopisima, čemu se do sada posvećivalo malo pozornosti.

Wiliam R. Veder proučava glagoljsku azbuku kao tekst, pokušavši ustanoviti najstariji mogući tekst azbuke na istočnom Balkanu kao i njegove tragove na zapadnom Balkanu, Heinz Miklas piše o važnosti nove sinajske građe za povijest glagoljice, a Roland Marti u svojem prilogu nudi rekonstrukciju znakova za suglasnike, oslanjajući se na opis znakova za samoglasnike u prvotnoj glagoljici. Nikolaos Trunte piše o reformama glagoljskoga pisma, Christoph Koch o bamberškom glagoljskom abecedariju, a Barbara Lomagistro o paleografskim pitanjima periodizacije i klasifikacije glagoljice. Marica Čunčić utvrđuje pravilnost nejednakih visina slova u *Kijevskim listićima*, a Sergej Jorevič Temčin proveo je istraživanje upotrebe omega kod pisaca *Sinajskoga psaltira*.

Bez ikakvih valorizacijskih pretenzija ističemo članke Mile Bogovića i Slavomira Sambunjaka u kojima se nude vrlo inspirativni putovi promišljanja teorije o postanku glagoljice. Mile Bogović relativizira i dovodi u pitanje ćirilometodsku teoriju o nastanku glagoljice iznoseći razloge za tezu da slavenski glagolizam ima svoje korijene u hrvatskom glagolizmu, a ne obrnuto, kako se manje-više bespogovorno drži u stručnim krugovima. Članaku Slavomira Sambunjaka primarna tema nije teoretiziranje o postanku glagoljice, nego postulira da su glagoljička slova (Ⲙ) i (Ⲏ) u genetskoj vezi sa slikar-

skim prikazima Božje aureole, ali se članak temelji na njegovu teorijskom konstruktivnom Konstantinova modula za tvorbu glagoljičkih slova, a koji se opet temelji na pokušaju promišljanja Konstantinova djela u cjelini (ne zaboravlja dakle da je Konstantin bio i filozof i teoretičar ikonobraniteljstva, a prema njegovu mišljenju sudjelovao je i u kreiranju izgleda ikone u doba procvata bizantske umjetnosti u IX. stoljeću). Sambunjakova i Bogoviće-va teza u svojoj se biti međusobno isključuju, ali oba članka potiču na preispitivanje općeprihvaćenih teorija i metodologija, što može biti korisno.

Elisaveta Musakova piše o ćiriličkim rukopisima s umetnutim glagoljičkim dijelovima, a Dragica Malić vrlo informirano i uvjerljivo razmatra tragove glagoljičke i ćiriličke grafije u srednjovjekovnim hrvatskim latiničkim spomenicima.

Vrlo su korisne, praktične i poticajne, kako smo već istaknuli, napomene Stjepana Damjanovića uz proučavanje hrvatskostaroslavenskoga jezika, koje na najbolji način otvaraju jezične teme ovoga zbornika. Leksikom hrvatskoglagoljskih tekstova bavi se Helena Baureová, Marinka Šimić proučava moravizme, a Helena Karlíková prati tragove starocrkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije u staročeškom. Zapažanja o sintaksi brojeva 1, 2, 11 i 12 u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku iznosi Jasna Vince, o aktivnom participu prezenta u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku piše Ivan Jurčević, Tanja Kuštović analizira prilogu u *Istarskom razvodu*, Milan Mihaljević piše o deklinaciji imenica u najstarijim hrvatskoglagoljskim fragmentima, uspoređujući taj sustav sa stanjem u ka-

nonskim starocrkvenoslavenskim kodeksima i sa starohrvatskim (čakavskim) sustavom, što smatramo iznimno korisnim. Ivana Mulc piše o pučkim blagdanskim imenima u hrvatskoglagoljskim liturgijskim knjigama, Boris Kuzmić bavi se sintaktičkim obilježjima *Senjskoga korizmenjaka*, Vanda Babić piše o istočnoslavenskim morfološkim utjecajima u *Levakovićevu brevijaru* i Karamanovu izdanju misala i brevijara, a Dorothea König također piše o Rafaelu Levakoviću, i to prije svega o odnosu prema predlošku u *Nauku krstjanskom* i *Ispravniku*.

Frane Paro u svojem članku piše o estetskoj kakvoći i o parametrima tiskarske ljepote hrvatskoglagoljskoga prvotiska, Misala iz 1483. Antonija Zaradija Kiš ističe značenje otoka Krka kao srednjovjekovnoga vjerskoga središta s posebno izraženim martinskim kultom, a Jerko Bezić daje pregled uporabe živoga hrvatskoga jezika u bogoslužju Zadarske nadbiskupije od 16. do 20. stoljeća.

Izak Špralja sustavnom usporedbom i raščlambom napjeva *Pristupa (Ulazne pjesme)* pronalazi glazbene oznake znakovite za glagoljaško pjevanje pojedinih područja u Hrvatskoj.

Vjerujemo da je iz svega rečenoga razvidno kako će ovaj zbornik biti nezaobilazan filolozima najrazličitijih usmjerenja i u najširem smislu riječi, dakle svima onima kojima su glagoljica i glagolizam predmet interesa i ljubavi, bilo to u profesionalnome smislu ili ne.

Kristina Štrkalj Despot